

הערעור הפנימי על מנהיגותו של בגין בשנות החמישים כפי שהשתקף בביטאון "סלם"

אופירה גראוויס קובלסקי

הרצאתי עסקה ביחסי הגומלין בין הימין הרדיקלי לבין הימין הממוסד/המתון בהנהגת בגין כפי שהשתקף בביטאון סלם.

הביטאון 'סלם למחשבת חרות ישראל' החל להופיע במאי שנת 1949 (אייר תש"ט) בעריכתו ויוזמתו של ד"ר ישראל שייב אלדד, שהיה אחד מחברי מרכז המחותרת לח". הופעת הביטאון נבעה מתהליכים אידיאולוגיים וחברתיים שהתרחשו בקרב אנשי הלח"י ומפלגת 'רשימת הלוחמים' בשנת 1949. ביטאון זה במטרותיו הראשוניות אמור היה לאפשר קיום במה רעיונית ליוצאי מחותרת הלח"י מהפלג הימני שלה. קודם ליסוד הביטאון הקימו אנשי המחותרת לח"י מפלגה בשם 'רשימת הלוחמים'. המפלגה נועדה בין השאר לייצג את יוצאי המחותרת לח"י וקבוצות רדיקליות נוספות מימין ומשמאל בבחירות לאספה המכוננת.

במהלך שנות החמישים עמד ישראל אלדד במוקד של מספר מאבקים אידיאולוגיים, הראשון שבהם היה כנגד חבריו לשעבר בלח". השני, היה נגד השלטון במדינת ישראל 'המדינה הבן-גוריונית' כהגדרתו, כשרעיונותיו היוו בתקופה זו קרקע לצמיחת קבוצות מחותרת אנטי דמוקרטיות מימין. המאבק השלישי, בו עוסקת הרצאה זו, היה המאבק כנגד מנחם בגין ודרכה של התנועה אותה הנהיג. מאבקים אלה לא היו מנותקים האחד מהשני ובנוסף הייתה להם השפעה לא מבוטלת על היחסים שנוצרו בין הקבוצה שהסתופפה סביב הביטאון לבין אנשי תנועת החרות.

מיסדה של תנועת החרות, מנחם בגין, מפקד הארגון הצבאי הלאומי, הקים מפלגה שנשענה במידה רבה על חברי המחותרת אצ"ל כבסיס אנושי למפלגתו. תנועת החרות בהנהגת בגין, מעבר לכך שבלעה לקרבה את התנועה הרביזיוניסטית וארגוניה, הצליחה לרכז סביבה קבוצות ומנהיגי ימין שבאופן טבעי מקומם הסביר היה סביב הפלג הימני של אנשי הלח". למרות ההצלחה בריכוזם של רב הקבוצות הרביזיוניסטיות תחת המטריה של תנועת החרות, וייתכן גם עקב כך, מראשית הקמת התנועה ועד כמחצית שנות החמישים הייתה זו תנועה שנעה מקצה פוליטי אחד למשנהו. היא הכילה קבוצות שהעימות ביניהן היה רב מהמשותף כשהנהגתו של בגין לא הייתה עובדה ברורה ומובנת מאיליה. מצבה האלקטוראלי לא זהר וריחוקה ממוקדי הכוח הפוליטי עקב הנידוי הציבורי פוליטי שהוטל עליה רק הגביר את העימותים הפנימיים ואת חוסר היציבות הארגונית האידיאולוגית והמנהיגותית. בין תנועת החרות וקבוצת סלם היה עימות שהיו לו מימדים שונים חלקם נקשר לעבר המחותרת וחלקם נקשר לעימות אידיאולוגי. מחקרי מבקש להוסיף מימד נוסף לבחינת העימותים בין חרות בראשות בגין לסלם בהנהגת אלדד- הקשרים הסוציולוגיים תרבותיים והשפעתם על התהליכים הפוליטיים ארגוניים והאידיאולוגיים.

בשנות החמישים קבוצות הימין עברו תהליך הגדרת זהות מחודשת. תהליך שנבע לא רק מפערים אידיאולוגיים מפרידים בתוכם אלא התייחס לזהות התרבותית חברתית המשותפת לקבוצות הנבחנות. האינטראקציה שנוצרה בין הקבוצות הנדונות ובין החברה הסובבת ביססה את תהליך הגדרת השייכות הקבוצתית. תוך שימור מערך יחסים מיוחד בין שתי קבוצות, הרואות זו בזו קבוצת התייחסות אחת לשנייה. מערכת יחסים זו לא נבדקה במחקר בצורה משמעותית. בחינה זו מציגה פן

הערעור הפנימי על מנהיגותו של בגין בשנות החמישים כפי שהשתקף בביטאון "סלם"

אופירה גראוויס קובלסקי

נוסף לתהליך שהוביל לגיבוש מנהיגות בימין בראשותו של מנחם בגין והפיכת מנהיגות זו לגורם משמעותי בפוליטיקה בארץ.

המילה 'חרות' המצויה בשם התנועה ובשם הביטאון היא מילת המפתח להבנת הנושא עליו הסכימו ו/או נאבקו ביניהם אנשי הגופים בהם דנתי. כל אחד מהגופים שאף לייחד את 'החרות' לעצמו, בהתאם לפרשנות שייחס למילה זו. כל זאת תוך ניסיון לכפיית פרשנותם על האחר מכורח הגדרתם את עצמם כשייכים לאותה קבוצת התייחסות. מאבק זה יצר משוואה בין הגופים בהם דנתי. חוסר איזון במשוואה פרק את תחושת הזהות- Sense of Identity שהייתה משותפת לשתי הקבוצות. משמע, כשגוף אחד במשוואה ויתר על הכותרת 'חרות', במקרה הנדון הביטאון, הפלטפורמה המשותפת התבטלה והיכוח התפוגג. ניתן לטעון שכך נוצרו הגדרות זהות ייחודיות ונפרדות לשתי הקבוצות. התנודות הקיצוניות שנוצרו בקרב אנשי סלם ביחס לתנועת החרות מקורם בעובדה שמדובר בתקופת מעבר Liminal Condition עבור הקבוצות הנדונות, בתקופה הנדונה. מקומו של בגין בתהליכים אלה חשוב עקב היותו מנהיג התנועה. הכיוון האידיאולוגי שהציע זכה לביקורת קשה וארסית במיוחד, מהימין הרדיקלי כפי שבא לידי ביטוי בביטאון סלם. יחד עם זאת החשוב מכל-דברים המופיעים בסלם לא מוצע תחליף למנהיגותו של בגין. בגין הוא המנהיג המקובל על הזרם כולו מהימין הרדיקאלי ועד זה הממוסד.

ניתן לראות קווי פעולה ברורים בפעולתו של 'סלם'; ככל שגדלה האינפורמציה בביטאון על ההתרחשויות הפנימיות בתוך תנועת החרות, כך גברה בקרתו. נקודת המוצא של עורכי הביטאון הייתה כי הגברת לחץ הביקורת משפיעה על המתרחש בתוך תנועת חרות. הביטאון הפך לבמת הדיונים הלא פורמאלית והבלתי מצונזרת של תנועת החרות. במה שלא חלו עליה חוקי המשחק הפוליטי הרגילים של ביטאון בעריכה מפלגתית ולכן ניתן לראות בביטאון ביטויים לגוונים שונים שהתקיימו בימין בכלל ובתנועת החרות בפרט. ניתן לכן לטעון בין השנים 1952/3 - 1957 נוצרה סיטואציה ייחודית בה האופוזיציה של תנועת החרות הממוסדת התקיימה בגוף אנטי ממסדי חיצוני לתנועה. מכאן למרות שיחס הביטאון לחרות נראה כשלילה מוחלטת, מכורח המציאות, היה ביחס זה קבלה והכלה. לכן ניתן לראות בהתייחסות של הביטאון סלם לתנועת החרות בראשות בגין עזרה במידה לא מבוטלת לביסוס מנהיגותו והכתרתו כמנהיג התנועה והזרם הפוליטי אליו הוא השתייך.